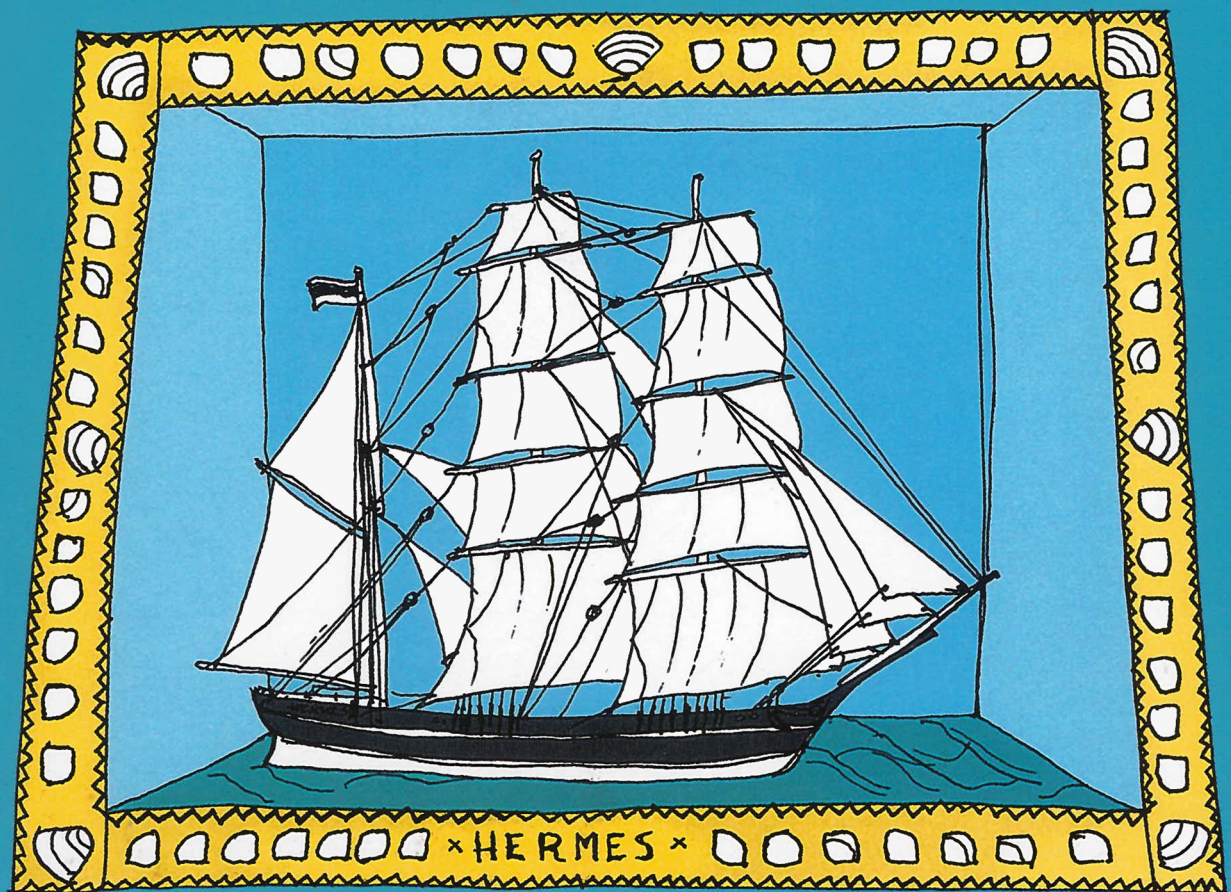

Tauno Koskela

Sillail oikke

Rauman kielen sanoja ja sanomisia

Mortamo-Seor

SILLAIL OIKKE

Tauno Koskela

SILLAIL OIKKE

RAUMAN KIELEN SANOJA JA SANOMISIA

Kustantaja

NORTAMO-SEOR ry

Neljäs, tarkistettu painos, 2012

Piirroksat: Anna Nurmi-Nielsen

© Copyright: Tauno Koskela ja Oy Länsi-Suomi

Kustantaja: Nortamo-Seor Ry

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN 978-952-93-1378-5

*Vaimolleni Liisalle, jonka ansiosta
kirjasta on poistettu puheenparsi:
Hul ämmätäs kehu.*

Sisällys

	Sivu
VALASKALA LEUKLUU JA HAAVERSOPPA	9
EI SEMNE SANAKIRI OLIS HULLUVE	13
RAUMAN MURTEEN SANASTOA	
Sanaston käyttäjälle	18
I AIHEEN MUKAINEN SANASTO	
Nimiä ja nimittelyjä	21
Perhe ja suku	21
Virkoja, toimia, ammatteja	22
Puhuttelunimiä	27
Liikanimiä	
Ammatin mukaisia	
Ulkonäön mukaisia	
Mielenlaadun mukaisia	
Merkkimiehiä ja muita mainittuja	
Nimittelyjä	29
Asuminen ja talonpito	39
Hevonen ja ajopelit	54
Työkaluja	57
Ruoka ja juoma	60
Pukeutuminen	70
Tauteja	79
Lääkkeitä	81
Pelejä ja leikkejä	85
Leikkiloruja	87
Meri, laivat, veneet	88
Kalastus	116
Luonto	118
Kasveja	118
Lintuja	121
Kaloja ja muita veden eläjiä	123
Hyönteisiä	124
Muita eläimiä	125
Hakemisto	126

II YLEISSANASTO	141
RAUMALLA SANOTTUA	235
Meri ja merimiehet	237
Säät ja ilmat	237
Naimaseikat	238
Lapset	240
Ruoka ja juoma	240
Köyhyys	241
Raha	241
Naapurit	242
Käsityöläiset	243
Herrat	243
Hullut	243
Viina	243
Havaintoja ja oivalluksia	244
Tilanteita	252
RAUMAN ENTISTÄ ELÄMÄÄ	255
LIITTEET	271
Rauman murteen erityispiirteitä	
Nortamon raumalaisia	
Hj. Nortamo	
LÄHTEET	290

Valaskala leukluu ja haaversoppa

Rauman murteesta eli kielestä, niin kuin raumalaiset mielellään sanovat, kerrotaan samantapaisia esimerkkejä kuin virosta: parturi on lahden takana kuulemma karvate tupsuttaja ja lehmä piimahopune. Raumalaisista taas tiedetään, että heidän kielellään musta koira on pimi hau ja että totilasia kohottaessaan he sanovat klonklei – kel on, kel ei.

Ihan näin merkillisiä nämä sukukielet eivät sentään ole. Epäilemättä Rauman murre saattaa tuottaa vaikeuksia. Karjalaisäiti tyttärineen majoitettiin talvisodan aikana Klupulan taloon, jossa tiedettiin vietettävän juopottelevaa elämää . . . Todellisuudessa uusia hyyryläisiä kiusasivat luteet, etenkin vanhoissa puusängyissä. Säälivä naapuri kysyi: – *Kuit te lainkka siälk Klupulas pärjät? Eik siäl olk kauh-jast trankei?* Kauhukseen hän sai vastauksen: – No kyl se jo alkaa männä ko myö kaaetaa joka ilta kiehuvaa vettä niie niskaa.

Raumalainen merimies joutui Helsingissä lasarettiin. Lääkäri, joka ei vielä ollut nähnyt potilasta, tiedusteli hoitajalta, mikä miestä vaivasi. – Ainakin hän on päästään sekaisin. – Mistä niin päättelette? tohtori kysyi. – No kun se hokee yhtä mitta: *mnuul om polle vatas, mnuul om polle vatas*.

On myös kenraali Roschierin todistus, että raumalaispatteristoa ei vaadittu käyttämään peitekieltä niin kuin muut: – Puhukoot raumalaiset sitä omaa kiel-tään. Ei siitä ota pirukaan selvää, saati sitten ryssä. Ehkä meidän *valutäkkimme* ja *hiivauksemme* ja *fiirauksemme* olivatkin naapureille vähän outoja.

Ulkoraumalaisten karvaista kokemuksista huolimatta täytyy kuitenkin sanoa, että Rauman murre ei ole mitään paikallista salakieltä. Se kuuluu lounaismurteisiin, joita puhutaan Varsinais-Suomessa ja Satakunnan puolella Rauman ympäristössä. Eura, Kiukainen ja Luvia ovat rajapitäjiä satakuntalaismurteita vastaan. Murreraja on ollut esim. Luvian kohdalla hyvin selvä – vaikkei nyt olisikaan ihan samaa mieltä kuin tunnettu *raumlaine* Pärre Parvala, joka kerran kysyi: – *Olettak huamanp poja, et pohjassi päi mennes Luvja jälkke metä ruppeva harvenduma ja ihmset tleeva yksinkertasemmiks?*

Tämä murreraja on epäilemättä yksi syy siihen, että raumanseutulaiset eivät olleet kovin innokkaita liittymään suunniteltuun Satakunnan lääniin. Kieli yhdistää, mutta se myös erottaa.

Raumalaiset kuuluvat siis laajaan lounaissuomalaiseen kieliperheeseen, jonka pikkuserkut asuvat Virossa. Miksi sitten juuri Rauman murteella on tietty erikois-asemansa?

Elias Lönnrotista tehtiin pilapiirros ja siihen hiukan piruillen teksti: – Unus homo nobis cursando restituit rem – yksi mies juoksemalla korjasi meille kaiken.

Raumalaiset voisivat aivan vakavissaan sanoa: – *Yks miäs pännäs kans anno meilk kaik.*

Hj. Nortamon, suuren humoristin siivellä pienen merikaupungin murre kohosi huikeaan lentoon. Erkki Tantun kummisetä tavaili sitä Viipurissa ja Rautalammin pappilassa, Savon sydämessä jaaritukset luettiin ääneen useampaankin kertaan, kuten Reino Palmroth, Palle, todistaa. – *Mnää muista viäl valla hyvin dämäm bäevä, Antonim bäevä . . . Kyll se ol juhla-linen däreys!* Ja kun sitten vielä Pasi Jääskeläinen partansa takaa huolellisesti ääntäen kaiutteli ympäri Suomea: – *Meripoikki meit varjelkkon daevas . . .* alkoi käsitys Rauman murteen merkillisyydestä vakiintua.

Eikä nykyaika ole tuota käsitystä suinkaan horjuttanut. Maantien laidalta tervehditään Raumalle tulijaa: – *Ol niingon gotonas*, vaikka sitten itse kaupungissa varoitetaan: – *Älä ann masinas turhambäiten grääsyttyä.*

Joka toisessa sanassa siis *g*, *b* tai *d*!

Rauman kauppaseurassa herrat keskustelivat kieliasioista. Tohtori totesi, että on ihmisiä, jotka eivät osaa lausua *d*:tä. – *Onko se mahtollista?* tullista tullut nahkatehtailija ihmetteli. Raumalaiset kyllä tuntevat tuon *d*:n, mikä on tuiki harvinaista suomen murteissa: *soodetti luadoihi vaik sado kauhjast*. Kaikkialla muualla Lounais-Suomessakin sen vastineena on enemmän tai vähemmän selvä *r*. *Oi lira jeere, ko snuul om paksu reere*, raumalaiset matkivat näitä ärränpurijoita.

Ihan niin murretta hallitsevia eivät nuo *d*, *g* ja *b* kuitenkaan ole kuin miltä näyttää. *Käven gerran Dambren dakan*. Tämmöiseltä se tosiaan näyttää. Mutta ei kai kukaan voi puhua tuolla tavalla edes Raumalla.

Nortamo kirjoitti esikoisteoksensa alkulauseessa: "Oudolta näyttävät sanat ymmärretään helposti, jos vaihdetaan Rauman murteessa niin usein esiintyvät pehmeät kerakkeet *g*, *d* ja *b* vastaaviin kirjakielen kerakkeisiin *k*, *t* ja *p*."

No, vaihdetaan: *Käven kerran Tampren takan*. Miksei sitten Nortamo kirjoittanut tällä tavalla?

Syynä oli se, etteivät raumalaiset puhu ihan näinkään. Kielentutkijat kirjoittavat: *Käven Gerran DamBren Dakan*. Siinä nuo isot kirjaimet tarkoittavat ns. puolisoinnillisia äänneitä: *G* on jossakin *k*:n ja *g*:n puolivälissä, *B* puolestaan *p*:n ja *b*:n ja *D* taas *t*:n ja *d*:n välimailloilla. Tällaisia "pehmennyksiä" on Rauman murteessa *n*:n ja *m*:n ja joskus *l*:n jäljessä.

Nortamo jatkaa mainituissa esipuheessaan: "– En ole käyttänyt tieteellistä merkitsemistapaa, koska suuret alkukirjaimet mielestäni olisivat suuresti häirinneet tämmöiseen kirjoitustapaan tottumatonta lukijaa." Siinä hän varmasti oli aivan oikeassa. Ja niin tämä Rauman Agricola valitsi pienet *g*:n *b*:n ja *d*:n ja kirjoitti: *kanal, poja ja torpp*, mutta *n*:n jälkeen *Rauman ganal, naaprim boja, meijän dorpp* ja *l*:n jälkeen *valdmerem bääll*.

Rauman kirjakieli oli syntynyt.

Kun tätä kieltä sitten luetaan niin kuin se on kirjoitettu – siihenhän suomalaiset ovat tottuneet – ei ole ihme, että on syntynyt myytti vallan merkillisestä "Rauman giälest", oikein *g*:n kanssa. Tämä väärinkäsitys on suuresti lisännyt Rauman murteen mainetta.

Millaista sitten on puhuttu Rauman murre?

Rauman seminaarin harjoitus- eli mallikoulun opettaja opetti: – *Älä hyvä poik san: minä höylän, sinä höylät, hän höylä, ko san, et minä höylän, sinä höylät, hän höylä.*

Ja oppilas toisti: – *Minä höylän, sinä höylät, hän höylä.*

– *No eks snää ny usk, tuohtui opettaja, et se o minä höylän, sinä höylät, hän höylä!*

Raumalaisen on miltei mahdoton venyttää vokaaleja pitkiksi ensi tavua edempänä. *Vanhus ei tul yksnäs* onkin suomeksi: *vanhuus ei tule yksinään. Makukamar* ei suinkaan ole mikään herkkukauppa vaan makuuhuone eli *sänkkamar*.

Rauman murteessa pyritään kaikin tavoin lyhentämään sanoja. Eräissä muissa murteissa on havaittavissa päinvastaista pyrkimystä: *kolome kertoo, tultihin kosi-mahan*.

Raumallakin tunnetaan naisihminen, joka *konttas ja kudos sukka* ja teki kiireis-sään vielä muutakin. Ja kuinka ei tunnettaisi: miehet olivat usein vuosikausia merellä ja kaikki työt kaatuivat naisten niskaan. Kiirettä totisesti riitti. Ja se näkyy ja kuuluu murteesta – ei suotta puhuta äidinkielestä.

Puhetta siis nopeutetaan monella tavalla. Sanoja päätetään loppupäästä: *Kyl klaplak vaa nät lak on ko vaa o nät klaplak*. Tämä loppuheitoksi sanottu keino tunnetaan muuallakin, mutta raumalainen leikkuri lienee tehokkain.

Vielä parempaan tulokseen päästään, kun myös sanan sisältä erinäisin ehdoin napataan vokaaleja l. ääntiöitä: *Tleestis aknast katleman kom papla mukulat tap-levak kartnol makran kaplest*. Tämä sisäheitoksi nimetty konsti tunnetaan viron kielessä ja eräissä lounaismurteissa, mutta raumalaiset ilmeisesti kiireisimpinä ovat kehittäneet sen huippuunsa. On todellisia pikapuhemuotoja: *Sans snää mnuu snuuks, snuuks mnääki snuu sano*.

Raumalaiset matkivat porilaisia: *porilaine karraa, kaatuu kurraa, kirroo, por-raa*. Totuuden nimessä on sanottava, että Raumallakin joskus kahdennetaan, mutta vain muutamia harvoja konsonantteja: *Antakka lissä leippä lapsen kätte*. Mutta kun pitkät vokaalit samassa aina lyhenevät, on lopputulos kuitenkin miinus-merkkinen. Säästöä on saatu syntymään tässäkin tapauksessa.

Rauman murteen siis tuntee siitä, että se on hyvin lyhyttä. Kun sitä vielä tehos-taa puheen nopea tempo (ne naiset, ne naiset!) ja hikkaava rytmi, huomaa raumalaisen helposti raumalaiseksi – yhtä helposti kuin sen vanhemman lehtorin savolaiseksi, joka opetti englantia Kuopion aksentilla.

Jostakin samantapaisesta oli kysymys, kun nuorena ylioppilaana vierailin tu-tussa helsinkiläisperheessä. Oli muitakin vieraita. Muudan vanha rouva tiedusteli – minulta salaa tietysti: – Onko tämän nuoren herran äidinkieli ruotsi? Ja sekös minua kiukutti! Olin aitosuomalainen henkeen ja vereen niin kuin silloin kuului asiaan.

Nyt tietysti ymmärrän koko jutun: puhuin oudolla, raumalaisella nuotilla ja li-säksi ojentelin pöytänaapurilleni *kreda* ja *sokerskooli*, kehuin *lonkka* ja *kanel-stenkei* emännälle ja kerroin *systeristä*, joka oli samanlainen *kaffetrat* kuin *muste-rikin*.

Tämä ruotsalaisten lainasanojen runsaus supisuomalaisella seudulla on kult-tuurihistoriallista perua. Herrasväki, *parema ihmse*, puhuivat ruotsia ja muut pyr-kivät matkimaan heitä, koska se oli hienoa. Tuo hieno kieli oli usein *köökruatti*, mutta se jätti jälkensä sanastoon. Tänäkin päivänä raumalainen saa eteensä *talri-kin* ja hänelle *trahteerata haaversoppa* taikka *pifsteekei* ja *efterräätiks kräämi* taikka jopa *alaklassi*. Ruotsin vaikutuksesta Rauman murteessa on myös tuo ani-harvinainen *d*, kuten jo olemme huomanneet.

Kunnianarvoisa kielen tutkija J. J. Mikkola lieene sanonut, että suomen kieli on täynnä mämmutin luita. Rauman museon portaikossa oli valtaisa *valaskala leukluu*, jota koulupoikana käytiin ihmettelemässä. Nyt se on siirretty varastoon, samoin kuin lumoavat kolibrit ja korallit lasikupujensa alla, silmälasikäärme ja koinsoymä mungo ja monet muut ihmeet, joita merimiehet olivat tuoneet kaukaisista maista.

Mutta merimiehet toivat muutakin: tapansa, avartuneen maailmannäkemyksensä ja ennen kaikkea oman kielensä. *Leest ruari ja luuvartist toppi* – tyynen puolelta peräsimeen ja tuulen puolelta mastoon. Tuo hollantilais-alasaksalais-ruotsalainen Itämeren merikieli oli opittava, ennen kuin laivassa ymmärsi komentoja. Viime vuosisadalla myös englantia, valtamerien kieli, antoi siihen oman lisänsä: *skaillet, holistoonat, lapskous* jne.

Tämä kansainvälinen ammattisanasto on niin kotiutunut Rauman murteeseen, että se on saanut uusia ulottuvuuksia. *Tuu plok* on alkanut merkitä pöhnässä olemista, *ahterseilur* yleensä myöhästyjää, kun syödään *stuuvata mitseppi* ja kun *saada höydei*, ei suinkaan mitata auringon korkeutta vaan saada neuvoja ja ohjeita.

Rauman murre on siis sekakieli: virolaisvaikutteinen lounaismurre, jolle eniten ruotsi, mutta myös hollanti, saksa ja englantia ovat antaneet väriä ja sisältöä. Tarkkaan etsien löytyy vähän venäjääkin. Intomielisimmät lisäävät joukkoon vielä munkkilatinan – Raumallahan oli fransiskaaniluostari – mutta jokin *Monna sua* ei oikein riitä perusteluksi.

Nortamon jaarituksessa *Hakkri Iiro* ja *Tasala Vilkk* etsivät *Tasala muarim bits-reunast nestuukki*. Mutta ensin oli löydettävä hameen tasku. Iiro luuli sen jo löytäneensä, mutta "*ko hänen gätes viimen dul liäppe ald näkyvi, ni hän sanos: "Tiädäks, ei tämä olekkam blakkar. Tämä o hameaukk ja siit ei mennäp plakkrihi, siit pääse vaikk mailma äärihi."*

Niin pääsee Rauman murteestakin.

Tauno Koskela

Ei semne sanakiri olis hulluve

"Vanhan raumlaisen o mnuu mont kertta tullu miälen, ett jongun darvittis angeleegisest laitta semnen giri, mihi olisivak kootu kaikengaldase vanha raumlaises sana ja misä selitetäis, mitä niillk kaikills sanoill o meinat . . ."

Hj. Nortamo sai elokuussa 1931 näin alkavan kirjeen. Jatkossa sen kirjoittaja toimitusjohtaja Ilmari Helenius (myöh. Helaniemi) aluksi toteaa, että *"pali o saatt pärjätyks jälkmailmall näit sanoi sengautt, ett Setä on girjottann erinomase jaaritukses,"* mutta lisää, että likikään kaikki eivät niitä ymmärrä: *"Heilt mene sevuaks hukkam pali tervelist ja hyvä nauru. Ei semne sanakiri olis hulluve sengän dähde."* Sitten Helenius esittelee suunnitelmansa: Sanakirjan pohjaksi poimittaisiin *"ehta raumlaises sana"* Nortamon jaarituksista ja sitten saisi vastaperustettu Nortamo-Seor *"itt paikam bääll öökat tätä kirja ja koot siihen kaikengaldassi sanoi lissä."* Vielä Helenius kirjoittaa, että hän on jo aloittanut keruutyön ja pyytää neuvoja ja ohjeita.

Nortamon vastauksesta ei ole tietoa. Kovin vilkasta ei kirjeenvaihto voinut olla, sillä Nortamo kuoli saman vuoden marraskuussa. Mutta Ilmari Helaniemellä oli elinaikaa vielä seitsemän vuotta ja niiden aikana hän sai valmiiksi kauniilla käsialalla kirjoitetun kokoelman Raumalaisten murre sanojen selityksiä ja pitsinimiä.

Kokoelma päättyi sitten Nortamo-Seoran haltuun. Pian sotien jälkeen Seoran silloinen matruusi Tauno Koskela velvoitettiin täydentämään kokoelmaa. Mutta kesken jääneet opinnot, omat kirjalliset suunnitelmat, perheen perustaminen ja leipätyö vetivät miestä kukin taholleen. Sanakirja sai jäädä odottamaan vuoroaan. Vasta parisenkymmentä vuotta myöhemmin 1964 asia liikahti eteenpäin, kun rehtori Viljo Salmen aloitteesta ryhdyin opettamaan Rauman murretta Rauman kansalaisopistossa. Oppikirjoina olivat luonnollisesti Hj. Nortamon jaaritukset. Varsin pian kävi ilmi, että oli paljon muitakin paikallisia sanoja ja ilmaisuja kuin kirjoihin tallennetut. Opettaja muuttui yhä enemmän oppilaaksi, joka keräsi vihkoihinsa uusia sanoja ja sanontoja eri elämänaloilta. Ja kun sitten ehdin eläkevuosiini, oli eri lähteistä kertynyt aineistoa niin runsaasti, että oli aika ja aikaa palata tuohon Nortamo-Seoran toimeksiantoon.

Aluksi oli tehtävä eräitä rajauksia. Tiedemiesten murrekartoissa Rauman seudun murre ulottuu Mynämäen rajoilta Luvian taakse ja Raumanmerestä Euraan. Monet raumalaiset ovat puolestaan sitä mieltä, että oikeata kieltä puhutaan vain Rauman kaupungissa. Tässä kirjassa Rauman murteella tarkoitetaan sitä kansankieltä, jota puhuttiin – ja osaksi puhutaan tietysti vieläkin – Rauman kaupungissa ja Rauman maalaiskunnassa tämän vuosisadan alkupuolella aina sotavuosiin asti. Aluerajauksen perusteluksi riittänee jo se, että kun ihmisillä on satojen vuosien

ajan ollut yhteinen tori, kirkko ja hautausmaa, eivät he kielellisestikään voi olla kaukana toisistaan. Sotien jälkeen Raumalla tapahtui teollistumisen myötä suuria väestöllisiä muutoksia. Siitä syystä myös mainittu aikaraja lieenee kohdallaan.

Sana o jalkavas – se kulkee ihmisten mukana paikasta toiseen. Varmasti monesta tämän kirjan sanasta sanotaan, että se on Lapista tai Eurajoelta. Ne ovat joka tapauksessa kansankieltä. Paljon painavammin voidaan huomauttaa siitä, että lähteenä on käytetty myös Hj. Nortamon ja eräiden muiden teoksia: tarjoillaan siis pullotettua lähdevettä. Nortamon asema ja merkitys sekä kirjailijana että kotiseudun murteen ja vanhan kulttuurin elävöittäjänä on kuitenkin niin huomattava, ettei häntä voida sivuuttaa tämän tapaisessa kirjassa. Samoin perusteluin – mutatis mutandis – ovat mukana myös nortamolaisen tradition jatkajat.

Sanoja valittaessa on haluttu saada mukaan nimenomaan Rauman murteelle ominaiset ja jo unohtumassa olevat sanat. Se näkyy mm. vierasperäisten sanojen runsautena. Murteen muodolliset erityispiirteet kuten loppu- ja sisäänheittoisuus ja diftongien muutokset tulevat esille. Mukana on myös sellaisia sanoja, joiden yleiskielinen merkitys on toinen kuin murteessa, esim. **selittä**, samoin semmoisia, jotka taivutusmuodoissaan poikkeavat yleiskielestä kuten **sipul**, **-a**. Kielitieteelliset näkökannat sivuuttaen on kirjaan otettu hakusanoina myös paikallishistoriallista ja kansatieteellistä aineistoa.

Sanakirjan **rakenne** on tavallisesta poikkeava. Noin puolet suunnilleen 5000 hakusanasta on järjestetty aihepiireittäin, joita on kaikkiaan kaksitoista. Tämä jako syntyi ikään kuin itsestään jo keräilyvaiheessa: huomattiin että tulokset paranivat kun keskityttiin vain yhteen aihealaan kerrallaan. Myös kirjan käyttäjälle tästä jaosta lieene apua. Jos hän tahtoo tietää, onko esim. västäräkillä murteessa nimeä, hän etsii aiheen mukaisesta sanastosta alasanaston **Lintuja** – ja siellähän se **riukhänt**. Tavanomaisesta sanakirjasta löytäisi sen vasta luettuaan koko kirjan A:sta R:ään, tai sitten tarvittaisiin käänteinen sanaluettelo yleiskieli-Rauman murre, mikä olisi kohtuuttomasti paisuttanut kirjaa.

Aihepiirijakoa voidaan perustella myös sillä, että sen avulla saattaa hahmottua tietynlainen kokonaisnäkemys vanhojen raumalaisten elämästä. Kun esim. tautien nimet ovat omana, varsin vähäisenä ryhmänä, tulee väkisinkin verranneeksi sitä nykyajan diagnostiikkaan. Sen sijaan esim. nimittely- eli haukkumasanojen runsaus hämmästyttää aivan päinvastaisesta syystä.

Useimmat aiheen mukaiset alasanastot ovat selvärajaisia, vaikka täyttä johdonmukaisuutta ei ole noudatettu. Epäselvissä tapauksissa on kirjan käyttäjän apuna aakkosellinen hakemisto heti aiheen mukaisen sanaston jäljessä.

Ne sanat, jotka eivät luontevasti sovi mihinkään erityisaihepiiriin, on sijoitettu yleissanastoon. Siinä ei ole aiheen mukaiseen sanastoon kuuluvia hakusanoja muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Sana-artikkelit on laadittu siten, että hakusanana on nomineista yksikön nominatiivi tahi, ellei sitä käytetä, monikon nominatiivi tai jokin käytännössä oleva sija. Hakusanasta käy ilmi myös genetiivi, esim. **purak**, **-a**. Jos genetiivi loppu-*n:n* katoamisen vuoksi on nominatiivin kaltainen tai muuten helposti hahmotettava, ei sitä erikseen todeta, esim. **kränä**, **karipoik**. Verbien hakusanana on l. infinitiivi, esim. **plääjät**. Kaikkiin hakusanoihin on liitetty sanaluokkaa osoittava lyhenne, esim. **klook**, **-u** adj.

Eräistä hakusanoista on useampia variantteja, jolloin ensimmäisellä osoitetaan tavallisinta muotoa, esim. **fundeerat, funteerat, hunteerat**. Synonyymi on muutamissa tapauksissa mainittu hakusanan yhteydessä, esim. **koilat, siutat**. Jos samaa merkitseviä sanoja on useita ne voidaan mainita sana-artikkelin loppuun sijoitetuissa viitetiedoissa, esim. **fläykö**, s. suulas, avosuinen. Ks. **flat, flatku, fliti, holo, hölö, proto, prätä, pölpö**. Viite ks. ei aina tarkoita synonyymia. Se voi viitata myös läheisesti liittyvään sanaan, esim. **styrrpuur, -i** s. laivan oikea puoli perästä katsoen. Ks. **paapuur**.

Sanojen alkuperää koskevia selityksiä on vain muutama, esim. **apleerat** (r. appeller). Sulkeissa olevalla kysymysmerkillä ilmaistaan, että joko hakusanan muoto tai merkitys on epävarma, esim. **jahi** (?). Keskellä sanaa sulkeissa oleva vokaali merkitsee, että tavu voi ääntyä myös pitkänä.

Murresana on usein niin vivahteikas, että sen täsmällinen kääntäminen yleiskielelle on vaikeata. Monien hakusanojen selitykset ovat sen takia vain viitteellisiä, esim. **sikses** adv. 'olosuhteet huomioon ottaen, tietyin varauksin'. *Sikses nät flik*. Hakusanat ja esimerkkilauseet on kirjoitettu niiden periaatteiden mukaisesti, joita vastaavanlaisissa sanastoissa ja teksteissä yleisesti noudatetaan. Siten esim. puolisoinnilliset *G, D* ja *B* korvataan *k*:lla, *t*:llä ja *p*:llä ja kirjoitetaan *ol niinkon kotonas, mejjän torp, luuvartim poja*.

Sanaston jälkeen on kirjassa osasto **Raumalla sanottua**. Sen pohjana on Aarne Linnellin keräämä laaja kokoelma, jonka Arne Alho pelasti hänen jäämistöstään ja luovutti Nortamo-Seoralle. Tämä osasto, kaikkiaan n. 750 artikkelia, sisältää erilaista suullista kansanperinnettä sananlaskuista ja sananparsista sanaleikkeihin ja pienoisanekdootteihin. Suuri osa on luonnollisesti kulkutavaraa, mutta kieliasu ja paikalliset sovellutukset antavat raumalaisväriä: *Kon Kirstilk kirjuta ni Enval-las stääki jo hirnuta*.

Rauman entistä elämää sisältää vanhojen raumalaisten kertomuksia. Osa niistä on poimittu Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteellisen laitoksen äänitteistä vuosilta 1959–1967, jolloin Nortamo-Seoran edustajana olin mukana niitä tekemässä. Vanhin kertoja oli syntynyt v. 1865. Useita kertoja on haastateltu Rauman Museon toimesta.

Liitteet kirjan lopussa on pieni tietopaketti: **Rauman murteen erityispiirteitä, Nortamon raumalaisia, Hj. Nortamo**.

Professori Matti K. Suojasen asiantuntemus on ratkaisevasti vaikuttanut kirjan muotoon ja rakenteeseen. Hän on myös tehnyt lukuisia sen sisältöön liittyviä täsmennyksiä. Esitän hänelle parhaat kiitokseni. Kiitän myös Rauman Museon henkilökuntaa, joka on auliisti antanut apuaan sekä ennen kaikkea muistavia ja tietäviä raumalaisia. Heidän innostuksensa ja tukensa on ollut korvaamaton.

Kirjassa on monenlaista ainesta. Tavoitteena on ollut eräänlainen kotiseutukirja, joka kuvaa vanhan Rauman elämää suurista nälkävuosista talvisotaan – sen ihmisiä, kulttuuria ja ennen kaikkea kieltä, joka muuttuvanakin yhdistää meidät menneisiin sukupolviin.

Kirja on kiitokseni 550-vuotiaalle kotikaupungille.

Raumalla elokuussa 1992

Tauno Koskela

Tauno Koskela

Sillail oikee

Rauman kielen sanoja ja sanomisia

Rauman kieltä on nyt ilo oppia. Sen mahdollistaa tämä lystikäs, mutta tarkkaan mietitty kielenopas sanoineen ja sanomisineen.

Kirja sisältää noin 5000 raumankielistä sanaa ja noin 750 sananpartta särpimenään nelisenkymmentä vuosien varrella nauhalle tallennettua ainutkertaista raumalaishaastattelua.

Sillail oikee! Tekijänä on kirjailija, didaktiikan lehtori ja Rauman kielen professori, FM Tauno Koskela.

Kirja on raumalaisuuden, Hj. Nortamon edustaman raumalaiskulttuurin väsymättömän tulkitsijan, kielenmäärittäjän ja tutkijan mestariteos, joka takaa Rauman murteen oppimiselle vakaat puitteet.

Ilmari Helenius esitti jo 1931 ajatuksen Rauman murteen sanakirjan tarpeellisuudesta. Hän saikin valmiiksi keräelmän raumalaisten murre-sanojen selityksiä.

Kokoelma päättyi Nortamo-Seoran haltuun ja seuran matruusi Tauno Koskela velvoitettiin sitä täydentämään. Nyt hän on Nortamo-Seoran vara-amiraaliksi ylenneenä saattanut työnsä päätökseen.

Sanasto jakautuu sanakirjoissa harvinaiseen, käyttöä nopeuttavaan aiheen mukaiseen ryhmitykseen ja yleissanastoon. Sitä seuraavat raumalaiset sananparret omana ryhmänään.

Vanh meri lönki, sanos Pirksteti Jankke ko Nanun kaljolk kaadus.

Kom puuro sata taevast, nin kööhä lusik o helvetis.

Tekijä selostaa myös Rauman murteen erityispiirteet, joita seuraa kuvaus Nortamon raumalaisista ja tiivistetty tietopaketti kirjailija Hj. Nortamosta.

Tauno Koskela on vuodesta 1964 perehdyttänyt raumalaisia heidän oman kielensä salaisuuksiin. Rauman kansalaisopistossa vietetyt tunnit ovat olleet vuorovaikutusta puolin ja toisin. Niiden aikana on puitu raumalaisten sanojen perimmäistä merkitystä. Sieltä tämän kirjan tekijäkin on löytänyt lisää ilmaisumuotoja sekä sanojen ja sanontojen rikkautta.

Rauman täyttäessä 550 vuottaan merikau-pungin oman kielen peruspilarit seisovat jäämäkästi tässä.

Nyt ne ovat jokaisen opittavissa.

Sillail oikee!

www.nortamo-seor.fi

ISBN 978-952-93-1378-5

